

## Sajátos tanulási igény felnőttkorban

Kraiciné Szokoly Mária\*

**Abstract** Unemployment leads to, among other, the exclusion of several underprivileged groups from the labour market.

The employment of people in these groups is only possible, if the adult education system is able to train them for the new professional context and to build the competencies required on the labour market. This task brings into focus some special target groups whose catching-up via training has been less successful so far despite important financing from European and national sources.

Underprivileged adults with special learning needs principally include for example elderly people, persons with altered work abilities, disabled people, dyslexic or dysgraphic persons, immigrants or people living in seclusion. They cannot return to the labour market in the short term typically because of their low level of schooling, lack of basic competencies and missing motivation. Considering their life situation, socio-cultural background and level of schooling the group of underprivileged adults is far from being homogenous. Yet common points can be found in the means of reaching out for or motivating those people, and also in the methodology of their training. As a principal characteristic, persons who are handicapped in training are not disabled from a medical point of view. However, their daily routine, low level of education as well as lack of personal and social competencies make them handicapped when they try to enter the labour market or to make use of employment generating facilities and adult education institutions.

To give a hint of the social importance of the issue, it should be noted that 10 to 15 per cent of the European population can be considered or consider themselves disabled.<sup>1</sup> Another data shows that at least 10 per cent of the world's population are dyslexic; so in Hungary, around one million people are concerned. Dyslexia can thus be considered the most frequent learning disorder.<sup>2</sup>

Based on our preliminary studies we suggest considering these groups of people as handicapped in work and in training, given that employers principally understand disability as a handicap from a working perspective.<sup>3</sup> We also suggest introducing in

---

\* Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar  
E-mail: szokoly.maria@ppk.elte.hu

<sup>1</sup> European Disability Forum, 2002.

<sup>2</sup> Dr Kecskés Ádám – Gál Judit – Dr Csobay Ildikó A diszlexiások megsegítésének komplex módszere, 2010, 6. o.

<sup>3</sup> Albert Fruzsina, Laki Ildikó: Állami, non profit és gazdasági szervezetek elemzése. KÉK 2010/3., 40. o.

andragogy the notion of ‘adult with special learning needs’, similar to that of ‘children with special educational needs’ used in pedagogy.

This paper presents findings of a research conducted at the Chair of Andragogy of ELTE PPK in the academic year of 2010-2011 on dyslexic adults. A number of reasons justified choosing dyslexic adults among those with special learning needs. The first was that the field of children dyslexia is a well researched one. Another was the fact that the share of dyslexic people is high among the population. Finally, adult dyslexia is less researched from the point of view of andragogy.

Adult dyslexia studies can supply certain conclusions and best practices from a learning and teaching point of view. Our hypothesis is that these conclusions and best practices may be adapted in drawing up a methodology for other sub-groups of adults with special learning needs.

**Keywords** adult education • catching-up • adults with special learning needs

### Sajátos tanulási-tanítási igény felnőttkorban

A rendszerváltást követő munkanélküliség egyik következménye, hogy számos hátrányos helyzetű társadalmi csoport kiszorult a munka világából. A kormány stratégiai célja az inaktívak és a mintegy 800.000 főnyi rokkantnyugdíjas munkaképes részének visszavezetése a munka világába. *Ezen tömegek tartós, vagy legalább időszakos foglalkoztatása akkor és csak akkor lehetséges, ha a felnőttképzési szektor képes lesz-e a 25-64 éves korosztály „nem tanuló” csoportját elérni, bevonni és motiválni az élethosszig tartó tanulás folyamatába, képes felkészíteni a változó munkaerőpiacra.*

*A munkanélküli tömeg felzárkóztatásának igénye ráirányítja a figyelmet azokra az andragógiai szempontból speciális célcsoportokra, amelyeknek hazai és EU-s forrásokból történő átképzése kevésbé volt eredményes.*

A felnőttképzés számára elérendő és kiemelt célcsoportok élethelyzetüket, szocio-kulturális hátterüket, iskolázottságukat tekintve nem homogének, mégis elérhetők, motiválásuk és képzésük módszertanát vizsgálva számos közös pont mutatkozik. E csoportok a teljesség igénye nélkül a következők:

- tartósan munkanélküliek, közöttük a romák
- a tanulásukban akadályozottak: sajátos tanulási igényű felnőttek (diszlexiás, diszgráfiás, diszkalkuliás, autista felnőttek)
- a fogyatékosok (a hallás és látássérültek, a mozgásukban és értelmükben akadályozottak, pszichotikus problémákkal küzdők), az egészségükben károsodás miatt hátrányos helyzetűek és a megváltozott munkaképességűek
- a bevándorlók
- az idősek növekvő tömegei: a harmadik és negyedik életkorban lévők
- a zártan élők (a büntetés-végrehajtási intézményekben fogvatartottak, a tartósan kórházban kezelték)

A célcsoport nagyságrendjére jellemző, hogy az európai lakosság 10-15 %-a minősül fogyatékosnak, vagy nevezi magát fogyatékosnak.<sup>4</sup> Így az idős emberek után Európában - az Egyesült Államokhoz hasonlóan - az egyik legnagyobb kisebbséget és az állami szolgáltatások egyik legnagyobb fogyasztói csoportját alkotják (Laki I. 2010). Nem kevésbé meglepő az az adat, amely szerint a diszlexia az emberi

<sup>4</sup> European Disability Forum 2002.

népesség minimum 10 %-át, tehát Magyarországon kb. 1 millió embert érint, ezért az egyik leggyakoribb tanulási zavarnak lehet tekinteni. (Kecskés és tsai 2010) A globalizációs társadalomban ezen társadalmi csoportokból egyre többen esnek ki a munka világából, mert hiányoztak azok a mentális képességegyüttesek, amit munkaerő-piaci kompetenciaként szoktunk összefoglalni. Az élethosszig tartó tanulás korában az életvitel szükséges velejárója a folyamatos alkalmazkodás és tanulás, ami alól nem mentesülnek sem az idős, sem a fogyatékos, sem a megváltozott munkaképességű személyek. *Összefoglalóan ezen – a felnőttképzés és a foglalkoztatás szempontjából egyaránt kiemelten fontos – célcsoportokat célszerű tanulásban akadályozott csoportoknak tekinteni, és az andragógiai szakirodalomban tovább tágítva a fogalmat, bevezetni a munkában és tanulásban akadályozott csoportok megnevezés használatát.* A munkaadók a fogyatékosokat ugyanis elsősorban a munkavégzés szempontjából megnyilvánuló akadályozottságként értelmezik. (Albert, Laki 2010) Hasonlóképpen indokoltnak tartjuk és javasoljuk bevezetni – a pedagógia SNI (sajátos nevelési igényű) gyermekek fogalmához hasonlóan – az andragógiában a *sajátos tanulási-tanítási igényű (STI) felnőttek fogalmának használatát.*

Az orvosiilag ténylegesen fogyatékosoknak diagnosztizáltakon kívül a tanulásban akadályozott személyek fő jellemzője, hogy *orvosi értelemben nem fogyatékosok, de életvitelük, alul-iskolázottságuk, személyes- és szociális kompetenciáik hiánya miatt akadályozottak abban, hogy bejussanak a munka világába, igénybe vegyék a munkába állást segítő szolgáltatásokat és a felnőttképzés intézményrendszereit.* Esetükben a megváltozott munkaképességükhöz hasonlóan, továbbtanulásáról vagy továbbképzésről csak az ismeretek és kompetenciák megfelelő alapjainak megléte esetében beszélhetünk, aminek pótlása szintén a felnőttképzés feladata. (Zrinszky 2008) A tapasztalatok azt mutatják, hogy *a hátrányos helyzetűek, beleértve a megváltozott munkaképességűeket, a sajátos tanulási igényű felnőtteket jellemzően alacsony iskolázottságuk, alapvető kompetenciahiányaik és motiválatlanságuk miatt rövidtávon nem állíthatóak munkába, ezért – fejlesztésükre, át- és továbbképzésükre mindenképpen van szükség.* A szakmai ismeretek elsajátítása mellett a munkavállalói képességek és attitűdök kialakítása érdekében kiemelten fontos a *munkahelyi szocializáció* biztosítása, mert a megváltozott munkaképességűeknek sokszor e területen van a legnagyobb hiányuk. A szocializáció biztosítása nemcsak a munkavállalók lehetőségeit bővíti, hanem kedvező a társadalmi elfogadás elősegítése szempontjából is. (Tauszigné 2002)

Az elmúlt két évtized felzárkóztató programjait nem kísérte felnőttképzés módszertani kutatás, a képzők nem foglalkoztak azzal a ténnyel, hogy a kisgyermekhez hasonlóan a felnőttek körében is vannak sajátos tanulási igényű felnőttek. Pedig mind a felnőttképzés gyakorlatából, mind a fogyatékosokkal foglalkozó szakirodalomból kiderül, hogy ezen felnőttek képzése sajátos módszertant, személyre szabott specifikus személyi és tárgyi feltételeket kíván (Hangya 2010).

A felnőttkori sajátos tanulási igény jobb megismerése érdekében 2010-2011. tanévben az ELTE PPK Andragógia tanszéke hallgatók bevonásával vizsgálatot végzett diszlexiás felnőttek körében. E célcsoport kiválasztásának oka az volt, hogy a kisgyermekkorú diszlexia pedagógiailag jól kutatott terület, az érintettek létszámuk magas, ugyanakkor a felnőttkori diszlexia kérdésével kevés pedagógiai-andragógiai kutatás foglalkozik. *Feltételeztük, hogy a diszlexiások tanulás-tanítás szempontjából történő vizsgálatából levonható felnőttképzés-módszertani következtetések és jó gyakorlatok adaptálhatók lesznek más STI csoportok módszertanának kidolgozásakor.*

*A vizsgálat célja volt a sajátos tanulási-tanítási igényű felnőttek problémakörének rögzítése, a diszlexia felnőttképzés módszertani körüljárása volt. Módszerét a*

magyar nyelvű szakirodalmi források áttekintése, és strukturált interjúk tartalomelemzése jelentette.<sup>5</sup> Diszlexiával foglalkozó szakemberek véleményét vetettük össze diszlexiás személyek élményeivel és vélekedéseivel, hogy fogalmunk legyen a diszlexia és a sajátos tanulási igény jelenségvilágáról. A pilot kutatással megalapozott egy későbbi, a diszlexiás felnőttek tanítási-tanulási folyamata módszertanának kidolgozására irányuló munkát, amely alapja lehet a sajátos tanulási igényű felnőttek tanulási módszertani kutatásának, egy moduláris képzési program kifejlesztésének.

A vizsgálat célcsoportja két diszlexiával foglalkozó vezető szakértő<sup>6</sup> és három diszlexiás személy<sup>7</sup> volt, akiktől strukturált interjú révén gyűjtöttünk információkat a diszlexiával kapcsolatos szakmai tapasztalataikról, illetve élményeikről, különös tekintettel az oktatás-képzés és a munkaerőpiac vonatkozásában.

## A diszlexiáról

*A diszlexia olyan tanulási zavar, amelynek számos megjelenési formája ismert, egyénenként eltérő mértékben, különböző tünetek jelentkezhetnek. A diszlexia kifejezést 1887 óta használják, mára általános fogalomra vált, jeletése: hibás, zavart, rosszul működő plvásás, de többnyire olvasási, írási, helyesírási zavart értünk alatta.* A pedagógiai szakirodalomban a specifikus tanulási zavarok tünetegyüttesre többféle elnevezést használnak (Gyarmathy 2007). Abban viszont mindenki egyet ért, hogy specifikus tanulási zavart mutató gyerekek a tanulás egy vagy több területén jelentős elmaradást mutatnak, annak ellenére, hogy intelligensek, sőt sokszor nagyobb IQ-val rendelkeznek társaiknál. *Sokan összefüggésbe hozzák a tanulási zavarokat az értelmi fogyatékosággal, pedig a két problémát egyértelműen meg lehet különböztetni.* A tanulási zavarok többféle területen jelentkezhetnek, és ennek megfelelően több szak-kifejezést is használnak. Az olvasási zavarokat diszlexiának, az írási zavarokat diszgráfiának, a helyesírási nehézségeket diszortográfiának és a számolási nehézségeket diszkalkuliának nevezik (Selikovitz 1997).

A pedagógia nemzetközileg szokásos definíciója szerint a „*diszlexia nem más, mint az olvasás/helyesírás és az intellektuális képességek szignifikáns eltérése.* A pszichológiai megközelítés szerint a diszlexia gyűjtőfogalom, az egyes megismerési funkciók olyan zavarai, amelyek változatos összetételben vezethetnek ugyanahhoz a problémához, azaz súlyos olvasási zavarokhoz.” (Csépe, 2005)

A diszlexia tünetei már korán jelentkeznek, de sajnos gyakori, hogy nem ismerik fel, nem diagnosztizálják. „A diszlexiát előre jelző tünetek már ott vannak a beszédindulás pillanatában, a csecsemő és kisgyerek fejlődési eltéréseiben, az óvodáskorban, az olvasástanulás mikéntjében, végigkísérik és okozzák az alsó és felső tagozat tanulási problémáit.” (Székely, 2007) A diszlexia tünetei gyermekeknél főként a gyenge írás és olvasás képességeként jelentkeznek, de gyakran a beszédben is jelentkezhetnek problémák. Gyakran tévesztik össze a betűket, melynek oka lehet formai vagy kiejtésbeli hasonlóság. Jellemzőek a betűkihagyások vagy betoldások, illetve a rossz kombináció is, amikor az első néhány karakter és a globális szókép alapján megpróbálják kitalálni a leírt szót. Lényegesen lassabban olvasnak társaiknál, általá-

<sup>5</sup> A interjú öt fő témaköre voltak: az interjúalanyra vonatkozó általános kérdések, a diszlexia gyermekkorban, a diszlexia az oktatás területén, a diszlexia megjelenése a foglalkoztatás során, a diszlexia a mindennapi életben.

<sup>6</sup> Gyarmathy Éva, az MTA főmunkatársa és Kresalek Judit, Nap- Kör Alapítvány

<sup>7</sup> R. Eszter 33 éves, Óbudán él, kereskedő; S. Nikolett, 31 éves, Budapesten lakik, egy internetes szállásközvetítőnél dolgozik.; Sz. K. Eszter 34 éves, Dunakeszin él a párjával és két gyermekével, vállalkozó (online asszisztencia)

ban más tevékenységet is lassabban végeznek. Mindemellett fennáll az a veszély is, hogy nem értik jól a szöveget, elolvasás után nem tudják felidézni az olvasottakat, vagy nem tudnak válaszolni a szövegre vonatkozó kérdésekre. Társult jelenség lehet a csúnya és hibás írás. *A diák megfelelő családi, iskolai, szellemi háttér ellenére nem ér el megfelelő eredményeket, ezért gyakran lustának, problémásnak tartják. A társadalmi környezet gyakran fogyatékosként, butaként stigmatizálja őket. A diszlexiások 90%-ánál előfordul valamilyen magatartási zavar, aminek az oka, hamarabb elfáradnak, és koncentrációs nehézségekkel is küzdenek. A már említett folyamatosan átélt kudarcélmények még jobban elmélyítik a fennálló problémákat, így gyakran válnak agresszívvá, vagy visszahúzódnak. Előfordulhat, hogy rossz a téri és az idői tájékozódás, megkésett a testséma kialakulása, a ritmusérzés fejletlensége, és a finom mozgások is ügyetlenek lehetnek.*

A diszlexia tünetei egyénenként eltérő mértékben jelentkezhetnek. A gyermekkorban felismert eseteknél megfelelő kezeléssel nagymértékű fejlődés érhető el, s *felnőttkorra alig marad olyan tünet, ami problémát okozhat a mindennapi életben. Ha viszont nem ismerik fel időben a diszlexiát, akkor a későbbiek során sokkal keményebb és hosszabb ideig tartó munkával lehet csak eredményeket elérni.* A diszlexia kezelésére már számos módszer létezik.

Kialakulását tekintve két fajtája lehet a diszlexiának: fejlődési és szerzett diszlexia. A fejlődési diszlexia azt jelenti, hogy a gyermek kisebb, meghatározhatatlan idegrendszeri abnormalitással születik. A szerzett diszlexiát pedig ismert agyi sérülés okozza. Fontos megkülönböztetni továbbá a valódi diszlexiát az áldiszlexiától, azoktól a gyerekektől, akiket gyenge olvasóknak lehet tekinteni, mert tüneteik hasonlóak, de gyakoriságuk és mértékük eltérő lehet. A valódi diszlexiások tízszer-harmincszor többen hibáznak az olvasás során, és kétszer-ötször több idő kell nekik, mint a gyenge olvasóknak. Teljesítményük csak hosszabb idő alatt, szakszerű segítséggel javítható. Az áldiszlexiások nehézségeik hátterében a kedvezőtlen szociokulturális háttér, a környezet alacsony nyelvi kultúrája vagy a nem megfelelő taníttatás áll. A gyenge olvasókra az jellemző, hogy a tanulási képességeik általában gyengék, míg a valódi diszlexiások bizonyos tantárgyakban, főként a természettudományok területén kiemelkedő eredményeket érhetnek el. (Tóth 2003).

A diszlexiások 90%-ánál előfordul valamilyen magatartási zavar, aminek az oka, hogy sokkal nagyobb erőfeszítésbe kerül számukra az olvasás, írás, szövegalkotás, mint társaiknak, ezért hamarabb elfáradnak, és koncentrációs nehézségekkel is küzdenek. A folyamatosan átélt iskolai kudarcélmények még jobban elmélyítik a fennálló problémákat, így gyakran válnak agresszívvá, vagy visszahúzódnak, és általában valamilyen kompenzáló magatartást mutatnak.

A szakirodalom megállapításainak megfelelően *kutatási alapelvünk* abban összegezzhető, hogy a diszlexia *nem tartozik sem a beszéd-, sem az értelmi és a nyelvi működések, sem az értelmi fogyatékosok körébe, azoktól jól megkülönböztethető.*<sup>8</sup> *A megismerési funkciók olyan zavarának tekinthető, amelyek jellegzetes, kognitív tünetegyüttesben megnyilvánuló, specifikus tanulási zavarhoz vezetnek. A tanulási zavarok hátterében kölcsönösen egymásra ható részképességek (olvasás, írás, számolás) diszfunkciója áll. A kezelési módszerek e részképességek fejlesztésére irányulnak.*

Napjainkban sokan vannak, akik csak felnőttkorukban szembesülnek tanulási és életvezetési problémáik okával, a diszlexia gyermekkori fejlesztésének elmaradásával, ami a felnőtt személyekben - felismert vagy nem felismert módon - meghatározó

---

<sup>8</sup> (Fontos megjegyezni, hogy a törvények és rendeletek Magyarországon úgy szabályozzák a felsőoktatásban résztvevő diszlexiás hallgatók jogait, hogy őket a fogyatékkal élők csoportjába sorolják).

problémává válik és sok korlátot állít a felnőtt egyén elé az élet minden területén. Ezek legtöbbje összefüggésbe hozható a diszlexia által okozott gyermekkori kudarccokkal.

### Felnőttkori diszlexia

A diszlexia gyermekkorban jelentkező tünetei sokszor felnőttkorban is előfordulnak, és tovább nehezítik a korábbi - diszlexia miatt sikertelen és kudarccokkal teli - iskolai tanulmányok folytatását, majd a munkaerő-piacon való elhelyezkedést. *A diszlexiát nem lehet kinőni, a diszlexia gyermekkorban jelentkező tünetei felnőttkorban is több területen jelentkezhetnek, ezek alapján diagnosztizálhatók, pl. a Kognitív Profil Teszt és az Include nevű program alapján. (Gyarmathy 2007) Felnőtt korra a tanulási problémák többnyire enyhülnek, de előfordulhatnak hibák az olvasásban és írásban.* Mivel a diszlexia gyermekkori felismerése és kezelése csupán egy-két évtized óta elérhető, a felnőtt lakosság jelentős részénél a korai felismerés és diagnosztizálás lehetősége gyermekkorukban még nem állt fenn. *A gyermekkorban nem felismert diszlexiából adódó tanulási és életviteli problémák gyakran a szakképzésben vagy a felnőttképzésben tűnnek ki.* Gyakran előfordul, hogy a felnőtt diszlexiások a szakértővel folytatott feltáró beszélgetések alkalmával döbbenek rá, hogy mi állt gyermekkori problémáik hátterében. *A felnőttkori tünetek több területen jelentkezhetnek. A tanulási problémákkal kapcsolatos tünetek erre az életkorra már többnyire javuló tendenciát mutatnak, de ennek ellenére is előfordulhatnak kisebb-nagyobb hibák az olvasásban és írásban. A jó olvasási technika ellenére is jellemzőek a betűtévesztések, a betűk olvasásának sorrendjében bekövetkező hibák.* A diszlexia hivatalos diagnózisát a Beszédvizsgáló Országos Szakértői és Rehabilitációs Bizottság, a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság vagy az igazságügyi logopédiai szakértő állapítja meg (Sarkadi 2008).

*Diszlexiát jelez a szövegolvasás monotoníája, lassú vagy hadaró jellege, írásban a helyesírási hibák ejtése, a kézírás rendezetlensége, a nyelvtani szabályok elvétése.* (Székely 2006) Jellemző, hogy nehezen tudnak nyomtatványokat kitölteni, figyelmüket rövid ideig tudják fenntartani, és nem mindig értik meg rögtön, amit hallanak. Így nem tudnak előadásokra, magyarázatokra figyelni, inkább az egyszerűen megfogalmazott, rövid, határozott válaszokra és mondatokra tudnak jól koncentrálni. (Székely 2006) A tanulás mellett problémák adódhatnak az érzékelés és mozgás területén is, a darabos és nehézkes mozgás, a kézügyesség hiánya a háztartási munkák elvégzésében okozhat problémákat, de gondokat jelenthet *az érzelmi élet területén is*, bizonytalanságot okoz, és az alkalmatlanság érzetéhez vezethet (Gyarmathy 2007). A diszlexiával járó problémák nem csak az érintett életét nehezítik meg, hanem a környezetében élő családtagokét, barátokét is. Ezért a széleskörű felvilágosítás, a társadalom érzékenyítése kulcsfontosságú.

### A diszlexiás felnőttek tanulási problémái

„Sokan úgy gondolják, hogy a tanulás azt jelenti, hogy a tanulnivalót sokszor át kell olvasni, és megjegyezni. Így is lehet tanulni, de ez a tanulás legkevésbé hatékony módja. A diszlexiások számára pedig egyenesen járhatatlan út” (Gyarmathy 2007). A diszlexiás felnőttek számára a tanulás újrakezdése ijesztő kihívás, mert *a felnőttképzésben az elsajátítandó tananyag terjedelme nagyobb, a tanulásra rendelkezésre álló idő pedig rövidebb*, mint iskoláskorban. Így kulcskérdés a tervezés és időbeosztás,

ami nehéz feladat a diszlexiás számára. Szervezett tanulás esetén nehezen tudják végrehajtani a szóban kapott utasításokat, problematikus a jegyzetelés, a tábláról való másolás, a szótárak és enciklopédiák használata, a hasonló jelentésű szavak, szimbólumok, számok gyors értelmezése.

*A diszlexiás személyek felnőttkori tanulása eltér nem diszlexiás társaiktól, a hagyományos oktatási módszerek alkalmazása nem kedvező, de ennek figyelembevételére a felnőttképzés nincs felkészülve. A szakértők szerint fontos lenne a diszlexiások felnőttkori tanulásának segítésére sajátos tanulási módszerek alkalmazása, amelyekkel a tanulási nehézségek ha teljesen nem is szüntethetők meg, de lényegesen enyhíthetők, életvitelük, munkaerő-piaci elhelyezkedésük hatékonyabbá tehető. A terápia azonban képzett szakemberek támogató-irányító közreműködését, és a diszlexiás személy kitartó és kemény munkáját igényli.*

A diszlexiások általában jobban tudnak koncentrálni, ha feszültségük csökkentése érdekében tanulás közben ehetnek valamit, illetve változatos testhelyzeteket vehetnek fel, rövidebb tanulási szakaszokat alkalmaznak. A legtöbb diszlexiás *este jobban tud tanulni*, mint reggel, és *hatékony a párban vagy csoportban történő tanulás és az, ha több érzékelési csatornán keresztül érkezik az információ. Szeretik a tanulnivaló vizuális megjelenítését, az ábrákat, képeket, színes kiemeléseket.*

Fontos, hogy fekvő papírlapon nagy nyomtatott betűket, színeket, képeket és rajzokat alkalmazzunk. Így hatékony módszer a pl. pókára, amely révén az egy témakörhöz kapcsolódó ismereteket térben elosztva kell összegyűjteni.

A diszlexiás felnőttek a hagyományos módszereken alapuló felsőoktatás és felnőttoktatás vizsgái kapcsán szembesülnek a legnagyobb nehézségekkel. A vizsgaidőszakban viszonylag rövid idő alatt nagy mennyiségű tananyagot kell megtanulni, a vizsgarend kialakítása pedig komoly tervező- és szervezőkészséget igényel. A diszlexiás hallgató csak akkor lehet sikeres, ha képes tanulását megtervezni, majd az idővel jól gazdálkodni, és megfelelő tanulási módszereket választani. Mivel ezen kompetenciák rendszerint hiányoznak, vagy csak lassan, nehezen működtethetők, hasznos, ha szakember segíti és irányítja a tanulását. Manapság az IKT eszközök és a (helyesírási, szövegszerkesztő, fordító) programok nagy segítséget jelentenek a tananyag rögzítésében, feldolgozásában (Gyarmaty 2007).

Az interjúalanyok egybehangzó véleménye szerint a főként lexikális tudást elváró magyar közoktatási, felsőoktatási és felnőttképzési rendszer módszertani szempontból kedvezőtlen a diszlexiások számára.

Az interjúvolt szakértők kiemelték annak fontosságát, hogy a diszlexiás személy legyen tudatában helyzetének nehézségeivel, ugyanakkor felvilágosítással elhárítandó, hogy kialakuljon benne egyfajta betegségtudat, és passzivitásba meneküljön. Az interjúk során az alábbi módszertani tanácsok fogalmazódtak meg:

1. Erősíteni kell az önismeret, az erősségekre történő építést és a gyengeségek fejlesztéssel történő enyhítését.
2. Világossá kell tenni a tananyag szerkezetét.
3. A „kevesebb több” elve alapján lassan és türelemmel kell haladni a tananyag elsajátításában.
4. Célszerű alkalmazni pár- és kiscsoportos módszereket.
5. Széles körben alkalmazni kell az IKT eszközök adta lehetőségeket, amelyek nagy segítséget jelentenek a tananyag rögzítésében, feldolgozásában (Gyarmathy 2007).
6. A kép és szöveg együttes alkalmazásával segíteni a tananyag feldolgozását, megértését.
7. Mindig biztosítani kell hand out-ot a téma (beszéd, előadás) követhetősége

érdekében.

8. Meg kell tanítani a helyes időgazdálkodást, és felkészítést biztosítani az önszervező tanulás mibenlétéről.

A felnőttképzésben *kiemelten kell foglalkozni a diszlexiás felnőttek idegennyelv tanítása-tanulása kérdésével*,<sup>9</sup> hiszen a nyelvvizsga megléte feltétele a továbbtanulásnak, a munkavállalásnak. Ezért számos ország – így hazánk is - kedvezményekhez, felmentésekhez juttatja őket (írásbeli vagy szóbeli vizsgarészek alóli felmentés, hosszabb felkészülési idő). Mindezen kedvezmények azonban kizárólag akkor járnak, ha az érintett megszerezte a fentebb említett intézményekben a hivatalos diszlexia igazolást.<sup>10</sup> A nevelési tanácsadóknak diagnosztizált diszlexia nem biztosítja a kedvezményeket (Sarkadi 2008).

### **Diszlexiás felnőttek a munkaerő-piacon**

Kutatásunk megerősítette, hogy *a diszlexiások nagy hátránnyal indulnak a munkaerő-piacon*, képességeiket nem, vagy csak kevéssé tudják kibontakoztatni és kihasználni. Nehezen teljesítenek az egész napos elfoglaltságot jelentő munkakörökben, mert hamarabb kimerülnek, a folyamatos munkavégzés megterhelő koncentrációt jelent számukra. Amit rendszerint megpróbálnak elrejteni. Esetenként a kudarcok és a negatív társadalmi visszacsatolások miatt negatív, esetleg deviáns gondolkodásúvá válnak, de a munkavégzés szempontjából sok kedvező tulajdonsággal is rendelkezhetnek (kreatív gondolkodás, újszerű látásmód, jó problémamegoldó- és vizuális képesség).

Az interjúk alátámasztották, hogy *Magyarországon a felnőtt diszlexiások munkaerő-piaci problémákkal küzdenek*, a felvételi eljárásoknál hátrányt szenvednek. A *munkaadók* rendszerint tájékozatlanok a diszlexia kérdésében, *fogyatékoságként, betegségként kezelik. Az érintettek* el sem jutnak alkalmasságuk bizonyításáig, mert az írásbeli tesztsorokon nem tudnak jól teljesíteni. *Pedig ma már a kiválasztás során mód van a diszlexia létének és mértékének megállapítására, és a diszlexiás személy tréningen történő felkészítésére. Így számukra megfelelő és kedvező munkakörökbe kerülhetnek* (Gál 2010). Más a helyzet Amerikában és Nyugat-Európában, ahol a diszlexiásokat – kreativitásuk alapján - pozitív diszkriminációban részesítik.<sup>11</sup>

A diszlexiásokkal folytatott interjú megerősítette, hogy *a társadalom negatívan ítéli meg, butának tartja őket*. A jelenség lényegéről, a kezelés lehetőségéről a közvélemény nem tud semmit, a felnőttképzésben pedig nem foglalkoznak a diszlexia kérdésével, annak ellenére, hogy a diszlexiás gyermekek számára már léteznek terápiás eszközök és módszerek. *A felnőttkori diszlexia diagnosztizálására és kezelésére nincs kialakított intézményrendszer Magyarországon*, a meginterjúvult szakértők a Nap-Kör Alapítvány által működtetett Felnőtt Diszlexia Központot nevesítették. A diszlexia azonosítása, a hivatalos igazolás kiállítása az országban csak egy helyen lehetséges, megszerzése költséges (Beszédvizsgáló Országos Szakértői és Rehabilitációs Bizottság, a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság).

Andragógiai következtetésként megállapíthatjuk, hogy

- *az oktatás és képzés világának a gyermekkori diszlexiához hasonlóan kiemelt*

<sup>9</sup> Sajátos módszertani eljárások kutatása folyt korábban „Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban” címmel az ELTE BTK kutatócsoportjában (Kontráné Hegybíró Edit).

<sup>10</sup> Az igazolás megszerzése jelenleg harmincezer forintba kerül.

<sup>11</sup> Szóbeli közlés: szakértői interjúból nyert információ. L. Kardos Bernadett szakdolgozata. ELTE PPK 2011. 26. p.



- figyelmet kellene fordítani a felnőtt diszlexiásokra, széleskörű ismeretterjesztő kampányokkal felvilágosítani és érzékenyíteni a társadalmat,*
- *kutatni kell a felnőttkori diszlexia jelenségvilágát, kezelésének módszertanát és ezt tananyagként be kell emelni a pedagógus- és andragógus képzésbe,*
  - *a felnőttképzés intézményrendszerének fel kellene készülni a diszlexiás felnőttek szűrésére, kezelésére, segítésére, tanácsadói hálózat kiépítésére.*

### Felhasznált irodalom

- Abert Fruzsina – Laki Ildikó (2010): Állami, non profit és gazdasági szervezetek elemzése. KÉK 2010./3 40.p.
- A fogyatékossgal élő felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon (Szerk.: Laki Ildikó) (2010) Az NKTH INNOTARS\_08-fogyat77 kutatás zárókötet
- Csépe Valéria (2005): Kognitív fejlődés-neuropszichológia, Gondolat Kiadó, Budapest, 207-233. o.
- Gál Judit (2010): Kiválasztás: előny is lehet a diszlexia, HR-portál. <http://www.hrportal.hu/hr/kivalasztas-elony-is-lehet-a-diszlexia-20100707.html>
- Gyarmathy Éva (2007): Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, Lélekben Otthon Könyvkiadó, Budapest
- Hangya Dóra (2010): Az esélyegyenlőség, mint társadalmunk mércéje. A fogyatékossgal élők felnőttképzésének jelene. KÉK 2010. III. szám 43-55.
- Laki Ildikó (2010): A fogyatékossgal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon. KÉK 2010. /3.
- Kardos Bernadett: Felnőttkori diszlexia. Szakdolgozat ELTE PPK Andragógia szak Bp. 2011.
- Kecskés Ádám – Gál Judit – Dr. Csobay Ildikó (2010): A diszlexiások megsegítésének komplex módszere. Tanító, 48. évf., 9. sz., 6-8. o.
- Tauszigné Czákó Zsuzsa (2002, szerk.): Rehabilitációs modellek 2. Magyar Távoktatási Alapítvány, Budapest. [http://old.nonprofit.hu/files/4/0/2/402\\_rehabbook.pdf](http://old.nonprofit.hu/files/4/0/2/402_rehabbook.pdf) Letöltés ideje: 2011.03.14.
- Selikovitz Mark (1997): Diszlexia és egyéb tanulási nehézségek, Gondolat Kiadó
- Sarkadi Ágnes (2008): A felsőoktatásban tanuló diszlexiás hallgatók jogai az idegennyelv-tanulás terén Új Pedagógiai Szemle, 58. évf., 4. sz., 12-20. o.
- Sauvageot Beatrice – Jean Métellus (2006): Hurrá, diszlexia! K.u.K. Kiadó, Budapest
- Székely Balázné (2007): A diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia maradványtünetei kö-zépszikolász és felnőttkorban, In: Szakoktatás, 5. sz., 19-23. o.
- Thiery Henriette (2006): A diszlexia, URL: <http://www.thieryhenriette.hu/diszlexia.pdf>, 2011.03.27.
- Tóth Beatrix (2003): Diszlexiások, diszgráfiasok az iskolában. In: Ronkoviczné fargó Eszter (szerk.): Hátrányok és stratégiák Trezor K. Bp. 2003, 39-73. o.
- Vassné Kovács Emőke (szerk.1991): Szemelvények a dyslexia köréből, 228. o. Gondolat Kiadó, Budapest
- Zrinszky László (2008): A felnőttképzés tudománya. Bevezetés az andragógiába. Okker Kiadó, Budapest